

Μέλλον και Ελληνικό Υπόδειγμα

“ Είμαι απαισιόδοξος λόγω ευφυΐας και αισιόδοξος λόγω θέλησης “

(Αντόνιο Γκράμσι)

Ο υπομονετικός αναγνώστη που ολοκλήρωσε το ταξίδι του μέσα στις σελίδες αυτού του βιβλίου, από την αρχή έως εδώ στο τέλος, ελπίζω να ανταμείφθηκε από την επαφή του με ορισμένες σκέψεις και ιδέες που είναι απαραίτητες για να κατανοήσουμε γεγονότα που συνέβησαν, συμβαίνουν η/και θα συμβούν στην κοινωνία μας στο, μάλλον, κοντινό μέλλον.

Η εμφάνιση όλο και πιο ακραίων φαινομένων στην κοινωνία με την ψυχρή αριθμητικοποίηση των πάντων, η ανισότητα με τις αυξανόμενες αποστάσεις δύναμης μεταξύ πολιτών, ο εξαρτησιογόνος καταναλωτισμός, η κατάρρευση του αξιακού υποδείγματος, τα πάσης φύσεως ελλείματα που μετατρέπουν τα όνειρα σε εφιάλτες, η παθητικότητα του ατόμου με την νέκρωση των αντανάκλαστικών της κοινωνίας και η χειραγώγησή του, η ανωριμότητα των ηγετών της ΕΕ που δημιούργησαν μια Γερμανική Ευρώπη του κακού που οδηγείται προς την διάσπαση, αλγόριθμοι που αποφασίζουν για τη τύχη μας και γονίδια “υπάκουα” σε αλλαγές με τη γενετική μηχανική, όλα αυτά αποτελούν σημαντικές προκλήσεις της εποχής μας.

Πρόκειται για μια κατάσταση ασύμμετρων, ακραίων συνθηκών που βιώνει ο σημερινός άνθρωπος και η κοινωνία, κάτι που είναι σε ευθεία αντίθεση από αυτό που μας είχε υποσχεθεί η πρόοδος.

Ή εμείς είχαμε καταλάβει λάθος? Δηλαδή ότι θα αποκτούσαμε μεγαλύτερη ελευθερία, ότι θα ορίζαμε τον εαυτό μας, η ότι θα παίρναμε τον έλεγχο των πραγμάτων στα χέρια μας?

Ο άνθρωπος φαίνεται ότι όχι μόνο χάνει την πραγματική ελευθερία και την όποια αυτονομία του, αλλά και γίνεται μια παθητική, ανελεύθερη, ύπαρξη που την συμπεριφορά του την αποφασίζουν και την επιβάλουν με μεγάλη αποτελεσματικότητα εξωτερικές δυνάμεις. Και το χειρότερο είναι ότι αυτός δεν το γνωρίζει!!

Οι δυνάμεις επιβολής μπορεί να λάβουν μία η και περισσότερες μορφές: οικονομική, εισοδηματική, πολιτική, εμπορική, επιχειρηματική, στρατιωτική, πολιτιστική, αισθητική,

βιολογική, γενετική, γνωστική, ακαδημαϊκή, ψυχική, τεχνολογική, νομική, δικαστική, πληροφοριακή, ιδιοκτησιακή (πχ πνευματικά δικαιώματα), τεχνογνωσιακή, πατεντών, χειραγωγική, ψηφιακή, κτλ

Σε μια εποχή που οι μεγάλοι πόλεμοι έχουν τελειώσει (?), αλλά οι ανισότητες και η φτωχοποίηση της κοινωνίας έχουν αυξηθεί δραματικά, η ελίτ του Davos (που φοβάται πάντα μια βίαιη αντίδραση των πολιτών) χρησιμοποιεί τις διαθέσιμες και χωρίς ιδιαίτερο αντικείμενο εργασίας υποδομές του “ ψυχρού πολέμου “ με την τεχνογνωσία τους στις “ψυχολογικές επιχειρήσεις” (psyops), για να αδρανοποιήσουν την κοινωνία η/και να της αλλάξουν πεποιθήσεις και συμπεριφορά, η να της παρουσιάσουν μια εναλλακτική πραγματικότητα (alternate reality) με κύριο όχημα την ψηφιακή τεχνολογία, τα social media και την “δημοκρατία του Like”.

Οι προεδρικές εκλογές στις ΗΠΑ το 2016 με την νίκη Τράμπ και το Brexit στο ΗΒ, αλλά και εκλογικές διαδικασίες σε άλλες χώρες που αντιμετωπίζονται σχεδόν αποικιακά από την Δύση, καταδεικνύουν ότι πραγματικά υπάρχει ένα πρόβλημα μειούμενης εμπιστοσύνης του κοινού στους διαφόρους θεσμούς και την δημοκρατία, λόγω και της παραπληροφόρησης, της χειραγώγησης, αλλά και της παρακμής της ανεξάρτητης, αξιόπιστης, δημοσιογραφίας.

Ο συγγραφέας του Θαυμαστού Καινούριου Κόσμου Άλντους Χάξλεϊ, που βρισκόταν στην κορυφή των μελλοντολόγων, το είχε προβλέψει πριν πολλά χρόνια. Το 1958 σε μια συνέντευξη, εξέφρασε τις προφητικές σκέψεις του για τις αναδυόμενες απειλές της ελευθερίας του ανθρώπου. Κύριος ισχυρισμός ήταν ότι οι χειριστικές πολιτικές, οι ανισότητες στον κοινωνικό ιστό, τα εθιστικά ναρκωτικά, και περισσότερο οι εθιστικές τεχνολογίες, θα βλάψουν όχι μόνο τη δημοκρατία, αλλά και τον ίδιο τον πολιτισμό. Απέφερε χαρακτηριστικά :

“Υπάρχουν διάφορες απρόσωπες δυνάμεις που μας εξωθούν σε μια κατεύθυνση όλο και λιγότερης ελευθερίας. Πιστεύω ότι υπάρχουν ορισμένες τεχνολογικές συσκευές τις οποίες όποιος θέλει να τις χρησιμοποιήσει, θα το κάνει για να επιταχύνει τη διαδικασία απομάκρυνσης από την ελευθερία, και να επιβληθεί.”

“ Δεν πρέπει επίσης να βρεθούμε προ εκπλήξεως από αυτούς που αναζητούν την απόλυτη υπεροχή εις βάρος μας: για να το κάνουν αυτό έχουν τη συναίνεση όσων κυβερνούν, κάτι που αποκτάται μέσα από εθιστικές πρακτικές – τόσο φαρμακευτικές όσο και τεχνολογικές -

, που συντελούν σε νέες τεχνικές προπαγάνδας και χειραγώγησης. Όλη αυτή η χειραγώγηση έχει την ικανότητα να παρακάμπτει την ορθολογική πλευρά του ανθρώπου, να φτάνει στο υποσυνείδητό του και στα βαθύτερα συναισθήματά του, ακόμα και στη φυσιολογία του, και να τον κάνει να αγαπάει τη σκλαβιά του.”

-Ο υπομονετικός αναγνώστης που ολοκλήρωσε την συνάντησή του με τις σκέψεις αυτού του βιβλίου, μπορεί ίσως να διαπιστώσει τώρα την σχέση και διασύνδεση των διαφορετικών γνωστικών ενοτήτων που καλύφθηκαν. Η κατανόησή τους ήταν απαραίτητη για την ερμηνεία ενός κεντρικού ερωτήματος αυτού του βιβλίου που δεν είναι άλλο από το πώς ο σύγχρονος άνθρωπος οδηγήθηκε στην *παθητικότητα* και σήμερα, πιεζόμενος και από τις τεχνολογικές εξελίξεις, ίσως καταλήξει να γίνει ασήμαντος κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά.

Τρία χαρακτηριστικά του σύγχρονου ανθρώπου μας ορίζουν τη νέα κατάσταση που έχει εισέλθει. Ένας άνθρωπος ο οποίος θα μπορούσε να περιγραφεί και ως ακολούθως :

Ανίσχυρος - βυθισμένος στον ατομικισμό και στην καταναλωτική κουλτούρα, αποδυνάμωσε κάθε ιδέα ομαδικής συνεργασίας και διεκδίκησης, ενώ εκδιώχνεται μαζικά από την εργασία του και αλγόριθμοι και ρομπότ, χωρίς μισθό, ασθένειες και απεργίες, παίρνουν τη θέση του. Έτσι, γίνεται ανήμπορος κοινωνικοοικονομικά και πολιτικά και τελικά κινδυνεύει να αποτελέσει μια νέα ομάδα, την «κοινωνική τάξη των άχρηστων» (useless class), δηλαδή ενός νέου 99% που όμως αυτή τη φορά είναι ουσιαστικά ασήμαντο.

Αποπροσανατολισμένος - ζαλισμένος στη ψηφιακή φυλακή των Social Media γίνεται πιο εύκολος στόχος γενναίας παραπληροφόρησης και fake news, καθώς και αποδέκτης επιστημονικά οργανωμένων ενεργειών προπαγάνδας. Οδηγείται έτσι σε σύγχυση όπου το ψεύδος είναι η νέα κανονικότητα και η παθητικότητα το τελικό ζητούμενο.

Υπάκουος - ανίσχυρος και αποπροσανατολισμένος, ο σύγχρονος άνθρωπος γίνεται τελικά υπάκουος και χειραγωγήσιμος, πολιτικά γίνεται ένα ζόμπι, θεατής σε μια «θεατρική δημοκρατία» (spectator democracy) των καιρών μας, σε έργο που έχουν ανεβάσει οι ελίτ πχ του Νταβός, με την βοήθεια της ακαδημαϊκής κοινότητας και της τεχνολογίας. Είναι αυτό ακριβώς που σηματοδοτεί η εκλογή η εκλογή Trump το 2016 αλλά και το Brexit, όπως

αποκαλύφθηκε με το γνωστό σκάνδαλο Cambridge Analytica – Facebook, το οποίο και θα αναλύσουμε διεξοδικά.

Και βέβαια σύντομα, επιστήμονες, επιχειρήσεις και κυβερνήσεις σε αρμονική συνεργασία θα μπορούν να «χακάρουν» τον εγκέφαλό μας για πιο άμεσα και διακριτικά αποτελέσματα. Η τεχνολογία είναι σχεδόν έτοιμη. Και το πιο θλιβερό είναι ότι μάλλον θα μας αρέσει, όπως είδαμε.

-Αυτές είναι μάλλον μελαγχολικές σκέψεις που γεννούν αυτόματα το ερώτημα αν τελικά υπάρχει μια αχτίδα ελπίδας ή η πορεία της παρακμής είναι προδιαγεγραμμένη.

Είναι αυτό εδώ ένα ακόμη βιβλίο διαπιστώσεων, χωρίς κάποιες φρέσκιες ιδέες, που στο τέλος του θα ψιθυρίσουμε ξανά το βολικό TINA (There is no alternative, δηλ δεν υπάρχει εναλλακτική λύση) ή να προσπαθήσουμε να ανοίξουμε μια μικρή χαραμάδα φωτός και ελπίδας για το μέλλον?

Η επιλογή εδώ είναι για την ελπίδα.

Έτσι, και πριν ολοκληρώσουμε το ταξίδι στις σελίδες του βιβλίου, θα ήθελα να εστιάσουμε ξανά σε τρεις από τις πιο κύριες αιτίες της σημερινής οπισθοδρόμησης της κοινωνίας, από τις δώδεκα αλήθειες που σχετικά διεξοδικά διερευνήσαμε στο βιβλίο αυτό. Περιοχές από όπου πρέπει και να ξεκινήσει μια ουσιαστική παρέμβαση της κοινωνίας, προτείνοντας κάποιες παλιές ή καινούργιες ιδέες που η υλοποίησή τους θα μπορούσε να αναστρέψει το κατήφορο.

Είναι ισχυρή η πεποίθηση ότι η κοινωνία με τη βοήθεια και συνεργατικών τεχνολογικών εργαλείων (πχ internet, open source software, blockchain, wikis, etc) θα αναλάβει δράσεις με στόχο την επανεφεύρεση της δημοκρατίας (reinventing democracy), την αναστροφή των ανισοτήτων (reversing inequality) και την τιθάσευση των επιχειρήσεων (mastering corporations)

Ας δούμε πιο αναλυτικά τις τρεις αυτές περιοχές ..... (ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ)

Στην ενότητα αυτή υπάρχουν στις σελίδες του βιβλίου και οι εξής υποενότητες :

Επανεφεύρεση της δημοκρατίας (reinventing democracy)

Αναστροφή των ανισοτήτων

Τιθάσευση Εταιρειών

..... Εξελίξεις αναμένονται τα χρόνια που έρχονται και στις τρεις περιοχές που αναφερθήκαμε, δηλαδή την οργάνωση της δημοκρατίας, την καταπολέμηση των ανισοτήτων και την τιθάσευση των επιχειρήσεων, οι οποίες άλλωστε είναι και αλληλένδετες .

Το γεγονός ότι μέχρι σήμερα και ενώ έχει παραχθεί ένα όγκος ιδεών από θεωρητικούς αλλά και διάφορες πρωτοβουλίες βάσης πραγματοποιήθηκαν χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα, έχει μια σειρά εξηγήσεων όπως είδαμε. Επιπλέον, το κατεστημένο αφέθηκε να πιάσει και να ισχυροποιήσει μέσα στη κοινωνία όλες τις στρατηγικές θέσεις, κάτι που έτσι καθιστά σήμερα αρκετές δράσεις μάταιες.

Αυτό όμως δεν πρέπει να αποθαρρύνει γιατί οι εξελίξεις που πιθανότατα θα έλθουν δεν θα είναι αποτέλεσμα στρατηγικής επιλογής και οργανωμένης πίεσης της κοινωνίας, αλλά μάλλον τυχαίων, χαοτικών, δυνάμεων δηλαδή θα είναι “ μαύροι κύκνοι “ που αναδύονται και στα κοινωνικά φαινόμενα και που συνήθως οδηγούν σε μια νεοτερικότητα.

Ας προσβλέπουμε λοιπόν σε μια δημιουργική αταξία, για να γεννηθεί τεολογικά το νέο, μέσα από άγνωστους, ακόμη σε εμάς , “παράξενους ελκυστές”.

Και είναι αυτή η αταξία και το χάος που μας είναι σήμερα τόσο απαραίτητα (βλ. κβαντική φυσική, Ιλιά Πριγκογκίν, κτλ), γιατί συνήθως αποτελούν το στάδιο που συνήθως προηγείται της εμφάνισης μιας νέας, υψηλότερης τάξης οργάνωσης για να γεννηθεί το νέο και μαζί του η ελπίδα.

Ακόμη και κορυφαίες ιστορικές στιγμές της ανθρωπότητας έχουν βασιστεί σε τυχαία γεγονότα , αλλά δεν το γνωρίζουμε.

Για παράδειγμα, όταν άνοιξαν τα αρχεία του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου το 1975 από το British War Office, η σχετική ανάλυσή τους για τη χρήση του σχεδιασμού και της στρατηγικής στο πόλεμο αυτό έδειξε ξεκάθαρα ότι τα αποτελέσματα των μεγάλων μαχών συχνά σχετιζόντουσαν με υποκειμενικές εκτιμήσεις, επιδιώξεις, ικανότητες και συμπεριφορές των μαχόμενων, και όχι με μεγαλειώδη σε σύλληψη και εκτέλεση στρατιωτικά σχέδια και στρατηγικές, όπως πολύς κόσμος πίστευε.

Αυτό δεν σημαίνει ότι η κοινωνία δεν πρέπει να ευαισθητοποιηθεί και να οργανώσει τις δράσεις της στο έπακρο για την ουσιαστική κατάκτηση της δημοκρατίας (τότε και τα άλλα δύο πιο πάνω θα ακολουθήσουν) και ότι θα πρέπει να περιμένει άπραγη τις χαοτικές δυνάμεις και την τυχειότητα να βάλουν το χέρι τους να την βοηθήσουν. Γιατί ένας άλλος κανόνας της θεωρίας του χάους (το σωστό είναι πολυπλοκότητας), λέει ότι θα πρέπει να είσαι πάντα εκεί, πχ στο σταθμό, αν και όταν τύχει να περάσει το τραίνο που κουβαλάει την ευκαιρία για να πηδήξεις επάνω.

Κάτι που φυσικά δεν θα συμβεί αν η κοινωνία δεν σηκωθεί ποτέ από τον καναπέ και την σαγήνη των τηλεσκουπιδιών / Social Media , όπου ακριβώς βρίσκεται σήμερα όπως είδαμε, τουλάχιστον στην Ελλάδα.

-Για να αναληφθούν πρωτοβουλίες και να δημιουργηθούν κινήματα για την ενδυνάμωση της δημοκρατίας χρειάζεται, μεταξύ άλλων, αυτοσεβασμός και αυτοπεποίθηση , μαζί με ισχυρή δόση από θέληση και αλληλεγγύη. Αυτές όμως είναι ποιότητες / στοιχεία που οι διαρκείς και σκόπιμες “ αποτυχίες “ της κοινωνίας τις τελευταίες δεκαετίες έχουν φθαρεί, αφού τα άτομα έχουν βυθιστεί στην απάθεια, τον ατομικισμό, το κενό , το τίποτα.

Και κυρίως χρειάζεται να εμφυσήσουμε ένα τέτοιο πνεύμα στους φυσικούς υπερασπιστές της, στους νέους, που η κοινωνία εκμεταλλεύεται με ανεργία, δάνεια σπουδών, κακές εργασίες και αμοιβές, ανασφάλεια, απαξίωση πτυχιών, brain drain , “πράσινη “ πλύση εγκεφάλου ως βολική διέξοδο διαφυγής , κα, ώστε να καμφθεί κάθε πνεύμα αντίστασης. Για αυτό άλλωστε τις τελευταίες δεκαετίες των μεγάλων προκλήσεων δεν ζήσαμε ξανά ένα Μάη των νέων του 1968 με τον 23χρονο, αντιφατικό τελικά, Ντανιελ Κον Μπεντίτ από τα οδοφράγματα.

Αλλά την αντίσταση στην βάρβαρη λιτότητα το 2010 ανέλαβε από το κρεβάτι του ένας 92χρονος , ο Στεφάν Εσέλ ¹ , ο εμπνευστής του βιβλίου «Αγανακτήστε!»

Με ένα μικρό βιβλιαράκι 20-30 σελίδων που απρόσμενα κυκλοφόρησε σε εκατομμύρια , ο Εσέλ κατάφερε, με λίγα θερμά λόγια, να δώσει φωνή στην αγανάκτηση της γαλλικής κοινωνίας, σε αυτή την εποχή της κοινωνικής ανισότητας, της τυραννίας των αγορών, των μπόνους των τραπεζιτών και του τέλους του κράτους πρόνοιας και να είναι έτσι πατέρας κινήματων σε αρκετές χώρες της ΕΕ, πχ Ισπανία, Ελλάδα, κλπ

---

¹ Στεφάν Εσέλ - Indignez-vous! / Αγανακτήστε!

Όπως αντιστάθηκε ο ίδιος στον ναζισμό, ως αντιστασιακός τη δεκαετία του 1940, έτσι και η νεολαία σήμερα έλεγε «θα πρέπει να εξεγερθεί κατά της συνενοχής ανάμεσα στους πολιτικούς και στις οικονομικές δυνάμεις και να υπερασπιστεί τα δημοκρατικά δικαιώματα που κατακτήσαμε με τόσο σκληρούς αγώνες επί δύο αιώνες» .

Η νεολαία όμως δεν είναι πια “εδώ “ και αυτό εξηγεί εν μέρει το σημερινό τέλμα.

Έτσι, ας αφεθούμε στο ... χάος (πολυπλοκότητα) να αναλάβει το ρόλο της.

Και οι “ Μαύροι Κύκνοι “ δεν λείπουν ποτέ από την ιστορία. Για παράδειγμα, οι οικονομίες προβλέπεται να γνωρίσουν αναταράξεις και συχνά οι οικονομικές κρίσεις εξελίσσονται σε μαζικές διαμαρτυρίες και συγκρούσεις.

Η κα Α. Διαμαντοπούλου, π. Επίτροπος στην ΕΕ, είναι αποκαλυπτική σε πρόσφατη συνέντευξή της ² “ βλέπω ότι στο μέλλον ο κίνδυνος συγκρούσεων και νέων ψυχρών πολέμων είναι υπαρκτός. Εφόσον δεν καταφέρουμε να συμφωνήσουμε για τις εμπορικές συμφωνίες, την παγκόσμια ψηφιακή φορολογία (πχ ο πλούτος πρέπει να φορολογείται εκεί ακριβώς όπου παράγεται..), τις παγκόσμιες επενδύσεις, φοβάμαι ότι θα βρεθούμε μπροστά σε συγκρούσεις που δεν μπορούμε να φανταστούμε. Είναι ένα σενάριο που δεν μπορώ να αποκλείσω. Στόχος είναι να δουλέψουν όλοι από κοινού στην κατεύθυνση της ειρηνικής διευθέτησης των παραπάνω. Και φυσικά μια σύγκρουση μπορεί να καταλήξει σε πολεμική». “

Όπως συμβουλεύει και ο ΟΟΣΑ και αναφέρει στο βιβλίο του ο Πωλ Μείσον ³, η ανάπτυξη θα είναι ασθενική για τα επόμενα πενήντα χρόνια, θα ξεθυμάνει έως το 2060 και η ανισότητα θα αυξηθεί κατά 40% .

Και αυτό είναι το καλό σενάριο, αν δεν συμβούν απρόβλεπτες αρνητικές εξελίξεις, πχ μια πανδημία όπως προειδοποιεί ο Μπιλ Γκέιτς !!!

Και να που ο Covid-19 είναι γεγονός !!

(ΣΗΜ. Το βιβλίο αυτό γράφηκε πριν την πανδημία και καμία αλλαγή ή προσθήκη δεν έχει γίνει εκτός από τις πιο κάτω 20-30 γραμμές, αφού άλλωστε δεν συντρέχει

κανείς λόγος. Αντίθετα, η πανδημία καθιστά πιο άμεσα επιτακτικό να αντιμετωπισθούν οι κύριες προκλήσεις της κοινωνίας που αναδεικνύει προβλεπτικά αυτό το βιβλίο και που προβλέπεται να εξελιχθούν επί τα χείρω).

---

² Liberal, 24/12/2020

³ Πωλ Μείσον - Μετακαπιταλισμός, Καστανιώτης, 2016

Η πανδημία αποτελεί ένα “ μαύρο κύκνο “ που όπως ξέρουμε συνοδεύεται από μεγάλη αστάθεια, αβεβαιότητα, χάος και ο κόσμος θα κληθεί ύστερα να εξισορροπήσει την οικονομία, την απειλή του αυταρχισμού, μια βαθύτερη ανισότητα, την τεχνολογική ανεργία, τις αυξανόμενες γεωπολιτικές συγκρούσεις ή και πολέμους (πχ ΗΠΑ-Κίνα σε Ταϊβαν).

Σχετικά με τις πολιτικές επιπτώσεις της πανδημίας, το επικρατέστερο ίσως σενάριο κατά τον καθηγητή στην Οξφόρδη Σ. Καλύβα είναι αυτή να συμβάλλει στη παρακμή του δυτικού μοντέλου ενώ παράλληλα ενισχύει την άνοδο της Κίνας και το τρίπτυχο : πολιτικός αυταρχισμός, κοινωνική πειθαρχία και προτεραιότητα του συλλογικού ⁴ .

Η πανδημία αποτελεί την ιδανική συνθήκη για την επιβολή της λεγόμενης “ κατάστασης εξαίρεσης” κατά Giorgio Agamben ⁵ όπου οι θεσμοί, συντάγματα κλπ δεν μπορούν να λειτουργήσουν, και το όριο ανάμεσα στη δημοκρατία και τον απολυταρχισμό μοιάζει να καταλύεται.

Και φυσικά εξελίσσεται σε ένα μεγάλο big brother με τη χρήση Μεγάλων Δεδομένων (Big Data), Εξόρυξη Δεδομένων (Data Mining) και προσωπικών δεδομένων που παύουν και επίσημα πλέον να είναι προσωπικά και τα οποία αναλαμβάνουν να “διαχειριστούν” εταιρείες όπως η Palantir , γνωστή από τις σχέσεις της με τις μυστικές υπηρεσίες και φυσικά το σκάνδαλο Cambridge Analytica – Facebook που ήδη αναλύσαμε διεξοδικά.

Αν και ακόμη δεν έχουμε δει τίποτε, εκτιμάται ότι η αύξηση του αυταρχισμού θα είναι μια ισχυρή και μόνιμη συνέπεια της κρίσης της πανδημίας. Όπως λέει ο καθηγητής Nicholas Cheeseman / Univ of Birmingham, “ για τους ηγέτες που θέλουν να ισχυροποιήσουν την εξουσία τους , αυτή η πανδημία είναι ένα πραγματικό δώρο “.

Από τη Ουγγαρία (Victor Orban), έως τις Φιλιππίνες (R. Duterte) και από την Αλγερία (A.Tebbounen) έως την Τουρκία (R.T. Ertogan) και πολλές άλλες χώρες, οι ηγέτες εφαρμόζουν αυταρχικά σχέδια που υπονομεύουν τη δημοκρατία, με αφορμή και την πανδημία.

Τα παραδείγματα είναι πολλά: από την ασφυκτική αστυνόμευση , τις επιτροπές “γειτονιάς” και τους γείτονες-καταδότες της Κίνας, στις εφαρμογές στο κινητό για εντοπισμό φορέων που θορύβησαν την Ελβετία, και την εφαρμογή κινητού τηλεφώνου στη Ν. Κορέα για να

---

⁴ Στάθης Καλύβας / Παν. Οξφόρδης - Οι πολιτικές επιπτώσεις της πανδημίας, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 13/12/2020

⁵ Giorgio Agamben – Κατάσταση Εξαίρεσης, Εκδόσεις Πατάκης

καταδίδουν συμπολίτες που δεν φορούν μάσκα, έως τη χρήση τεχνολογίας της αντιτρομοκρατικής από τις μυστικές υπηρεσίες για αποστολή SMS σε επιλεγμένους πολίτες στο Ισραήλ να μείνουν σπίτι με βάση πληροφορίες που δεν θα έπρεπε να έχουν, κλπ.

-Και βέβαια η οικονομική κρίση που αναμένεται να ακολουθήσει την πανδημία, μπορεί να οδηγήσει κάποιες κυβερνήσεις να εφαρμόσουν ακόμη μεγαλύτερη καταπίεση.

Και φυσικά οι ελίτ θα φορτώσουν ξανά στους καθημερινούς ανθρώπους ακόμη μια αβάσταχτη λιτότητα που θα επηρεάσει οικονομία, μετανάστευση και δημοκρατία και που θα μπορούσε να οδηγήσει σε συγκρούσεις, λογοκρισία, παρακολουθήσεις, αυταρχισμό από το κράτος και ίσως και πολέμους. Δηλαδή μια παραλλαγή όσων συνέβησαν την δεκαετία του 1930, με ότι μνήμες ή γεγονότα αυτή συνοδεύεται, δηλ την κατάλυση της δημοκρατίας της Βαϊμάρης και την άνοδο του φασισμού “στην καρδιά ακόμη και αυτής της τόσο πολιτισμένης κοινωνίας“, όπως κάποιοι πλανεμένοι την χαρακτήριζαν.

Όπως και να είναι οι ειδικοί εκτιμούν ότι “ η επόμενη μετα-covid δεκαετία, θα είναι μια εύθραυστη περίοδος αστάθειας και ενδεχομένως παρατεταμένου χάους, και το 2020 ήταν μόνο η αρχή”⁶.

Η νέα κανονικότητα είναι η μη-κανονικότητα, το χάος, η τυχαιότητα και η απροβλεψιμότητα. Αυτή που επιβάλλει ο άνθρωπος να είναι ανίσχυρος, διαμορφώνοντας μια “κοινωνική τάξη των άχρηστων “ λόγω και της τεχνολογικής ανεργίας, αποπροσανατολισμένος αφού το επιστημονικά κατασκευασμένο ψεύδος (μετα – αλήθεια !) είναι η νέα θρησκεία και έτσι να καταλήγει υπάκουος θεατής – ζόμπι μιας “ θεατρικής δημοκρατίας “ (spectator democracy) που εξελίσσεται ψηφιακά / εικονικά γύρο του.

- Κάποιες από αυτές είναι γκρίζες σκέψεις, αλλά σκοπό έχουν με ρεαλισμό και ψυχραιμία να ευαισθητοποιήσουν για τα μελλούμενα. Και, κυρίως, να θυμίσουν την ανάγκη και ικανότητα που έχει η ανθρωπότητα να υπερπηδά προκλήσεις θαρραλέα, να προχωρά μπροστά και να δημιουργεί ένα καλύτερο κόσμο παρά τις δυσοίωνες προβλέψεις. Είναι περισσότερο ένα προσκλητήριο να υπερβούμε κάθε εμπόδιο, σε αρμονία με τη γνωστή φράση του Αντόνιο Γκράμσι “ είμαι απαισιόδοξος λόγω ευφυΐας και αισιόδοξος λόγω θέλησης “⁷.

---

⁶ Nouriel Roubini - Το 2020 ήταν μόνο η αρχή, ΤΑ ΝΕΑ, 24/12/2020

⁷ Antonio Gramsci- Letter from Prison, 1929 - “Pessimism of the Intellect, Optimism of the Will”

- Όσο αφορά την Ελλάδα, η χώρα ενδεχόμενα βρίσκεται εμπρός σε δύο κύριες επιλογές για να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της εποχής μας: η πρώτη, πιο κοντά στις σκέψεις του Χ. Γιανναρά , αναζητεί την ελπίδα μέσα από την ισοπέδωση, τις στάχτες, ώστε μέσα από αυτές να ξεπηδήσει το νέο (“ η Καρχηδόνα πρέπει να καταστραφεί “), ενώ η δεύτερη , κοντά ίσως στις σκέψεις του Κ. Καστοριάδη, προτάσσει τη διαφυγή προς τα εμπρός με το να συμβάλλει ξανά και να προσφέρει στο δυτικό πολιτισμό από το μεγάλο απόθεμα της κλασικής Ελλάδας και το διαχρονικό παράδειγμα της “ανθρώπινης αξίας “.

Η επιθυμία είναι για τη δεύτερη επιλογή.

Η Ελλάδα θα μπορούσε να αδράξει την ευκαιρία την εποχή αυτή του κενού και να διαδραματίσει έναν ιστορικό ρόλο μέσα σε αυτό το ανυπόφορο και γκρι περιβάλλον, συμβάλλοντας ουσιαστικά με τη διαμόρφωση ενός νέου πανανθρώπινου προτάγματος βασισμένου στο Ελληνικό υπόδειγμα, δηλαδή στις αξίες του μέτρου, του ανθρωποκεντρισμού και της σύνθεσης (δύση-ανατολή, βοράς-νότος, κτλ) και να επιβεβαιώσει έτσι το χαρακτηρισμό του Μάρξ και άλλων στοχαστών ότι “ οι Έλληνες είναι τα φυσιολογικά παιδιά της ανθρωπότητας “ ⁸ , αλλά και να ενισχύσει την αντίληψη ότι η κλασική Ελλάδα αποτελεί σταθερά το υπόβαθρο του δυτικού πολιτισμού.

Η πρόκληση είναι σχεδόν ανυπέρβλητη με δεδομένη τη θανάσιμη παρακμή που βιώνει η χώρα, αλλά είναι ένας αγώνας που πρέπει να κερδηθεί , αλλιώς θα χαθούμε στη σκόνη της ιστορίας , όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται.

- Είναι λοιπόν γεγονός ότι ο άνθρωπος χρειάζεται στην εποχή μας όλη τη σοφία του για να οργανωθεί να αντιμετωπίσει τις σημαντικές προκλήσεις που περιγράψαμε και που αντιμετωπίζει η κοινωνία. Όμως, όπως έχει πει και ο Isaac Asimov, “ το λυπηρό σήμερα είναι ότι η επιστήμη/ τεχνολογία συγκεντρώνει γνώσεις γρηγορότερα από ότι η κοινωνία σοφία “. Και οι προκλήσεις και δυσκολίες για να πλησιάσουμε την σοφία είναι πολλές.

Κάποιες από αυτές διακρίνω στις σκέψεις του Μαχάτμα Γκάντι ⁹ , όπως τις παραθέτει στο τέλος του βιβλίου του ο καθηγητής Μ.Κακί ¹⁰ .

---

⁸ Γιώργος Καραμπελιάς – Ένα πρόταγμα για τον 21^ο αιώνα

⁹ Mahatma Gandhi - The Roots of Violence

¹⁰ Michio Kaku – Physics of the Future, 2011

Τις παραθέτω πιο κάτω γιατί μου φαντάζουν εξαιρετικά γοητευτικές και δείχνουν λιτά πόσο διαφορετικός θα μπορούσε να είναι ο κόσμος μας, αν ο άνθρωπος κατανοούσε ποιες είναι οι ρίζες του κακού που εμποδίζουν την αυτοπραγμάτωσή του :

Πλούτος χωρίς εργασία

Ευχαρίστηση χωρίς συνείδηση

Γνώση χωρίς χαρακτήρα

Εμπόριο δίχως ηθική

Επιστήμη χωρίς ανθρωπιά

Λατρεία χωρίς θυσία

Πολιτική δίχως αρχές

(Μαχάτμα Γκάντι)